

Иван Радосављевић

Дуга која премошћује епохе

Тибор Варади: *Дојодило се у Ечки*, Академска књига, Нови Сад, 2019.

Наслов овог текста крадем са самог краја Варадијевог документарног романа (тако гласи поднаслов књиге; лично бих можда радије рекао „ мемоарска проза”, али да не цепидлачим), где аутор пише:

Парница је премостила провалије које раздвајају епохе – и то не успева само бетонским мостовима, него и дугама. Могуће је посматрати – попут какве дуге – папирне мостове саздане од белих, пожутелих, плавим печатима, или црвеном оловком украшених листова парничних списа [...] (стр. 212)

По томе што сам из наведеног пасуса извукао ту лиризовану и помало узнесену фразу (а не, на пример, сувопарни наслов: „Папирни мостови парничних списа”, што је у формалном смислу било једнако могуће), читалац вероватно наслућује моје одушевљење овом књигом. А тим одушевљењем никако не престајем да се изненађујем, јер сам испрва био помислио да ваљда нема овом роману погрешнијег читаоца од мене: заснива се на инвентарисању архиве породичне адвокатске канцеларије – дакле, управо *парничних списа*, зар има чега досаднијег! Таква иницијална реакција донекле би била опростива, јер се никад раније нисам срео с Варадијевом прозом – кад би било опростиво то што нисам, а очигледно је требало. Ту грешку ћу исправити о сопственом трошку, али да претходно читаоцу изнесем разлоге свог одушевљења.

Посежући у документацију адвокатске фирме коју је још крајем XIX века основао његов деда (а у којој је и наш писац у младости радио), Тибор Варади прикупља елементе приповести о грофовском газдинству у Ечки и његовим становницима, од оснивања тог велепоседа до нестанка под комунистичком државном управом. Имајући у виду природу извора којима се аутор служи, ова

приповест је нужно фрагментарна и не може прерасти у детаљан и систематичан породични роман о племениташкој лози Харнонкур – али то ограничење писац користи онако као што зналац аикидоа користи тежину и залет самог противника да победи у борби: таквим стицајем лишен могућности, самим тим и обавезе да се строго усредсреди на ужу тему, он приповести дозвољава да се разграна временски, просторно и персонално; на тај начин излази ван оквира портретисања само једне породице и само прошле епохе и отвара себи могућност успостављања у интерпретативном смислу веома плодотворних веза с временом садашњим и, по богатом личном искуству, с многим аспектима наше савремене историје у којима је и активно учествовао (на пример, као министар у влади Милана Панића, као заступник Србије пред Међународним судом правде у Хагу и тако даље).

Варади уводи читаоца у свет Ечке и околине паром уводних поглавља и првим већим одељком књиге који садржи извештаје о ауторовим сусретима с архивским записима о неколико мањих локалних правних случајева које је водила породична адвокатска фирма – разуме се, још више и о самим тим случајевима. Успоставивши на тај начин приповедни миље и атмосферу, прелази на централну причу о *Великој њарници*, како назива једно дуготрајно аристократско породично-љубавно-судско-имовинско замешатељство везано за властелинско имање и дворца у Ечки; та запетљана свађа ондашњим протагонистима била је животно и егзистенцијално пресудно важна (пропраћена чак и у оновременој светској штампи!), а данашњем читаоцу делује као помало егзотична костимирана драма, старински шармантна и неочекивано занимљива и забавна, попут неке локалне верзије *Даунџонске оџаџије* или *Инијернаџа за њлемеџке кћери*. Одјеке те носећа приче читалац ће наћи и у неколико наредних, краћих поглавља која воде до савременог доба и приводе књигу крају.

Тако разграната конструкција овог документарног романа обезбеђује идеално поље за игру Варадијевог изванредног приповедног стила, који је за шарм, занимљивост и забавност ове књиге несумњиво још и заслужнији од

садржине самих архивских списа (а свакако морам поменути и вредан допринос који даје Арпад Вицко својим сјајним, конгенијалним преводом – у оригиналу Варади пише на мађарском). Тај стил је прецизан, јасан и аналитичан, али неразметљив, господски стишан, прожет ненаметљивом мудрошћу утемељеном на личном и генерацијски дубоком искуству стеченом из адвокатске позиције, очигледно нарочито погодне за упознавање људске природе, такође фином, добродушном иронијом (чијим жалцем писац уме да пецне и самога себе), и бриљантним, паметним хумором, пуним разумевања за људске слабости. Тај хумор читаоца зна да натера чак и на гласан смех (рецимо, у епизоди у којој се приповеда о великобечкеречким и пештанским „јавним радњама”, односно борделима), а један детаљ, обојен поменутом аутоиронијом, морам и цитирати.

Пошто је читаоцу испричао о ратном пливачком подвигу маркиза Палавичинија (по брачној вези наследника поседа грофова Харнонкур), који је једне ноћи неколико пута заредом препливао ледену реку да завара непријатеља, наш писац каже:

Толико знам да испричам о том догађају. Али пре него што бих напустио тематику пливачких подвига, хтео бих да прикажем читаоцу с каквим писцем има посла. Већ сам помињао да сам својевремено био активни члан бечкеречког пливачког и ватерполо клуба „Пролетер”, и у том својству сам два-три пута отпливао све до Ечке. Имам осећај да је сад час да то и документујем:

Моје име – писано ћирилицом – сасвим је читко. Видим и да је број моје чланске карте 000306. Нуле на почетку броја нуде доста простора. Шестоцифрени образац проширује видике на више стотина хиљада могућих бечкеречких пливача и ватерполиста. [...] Једино што ме збуњује код чланске карте су забелешке изнад рубрика „занимање” и „датум”. Знам шта ми је било занимање, знам и кад сам био пливач – али то што тамо пише, не личи ми ни на шта. Можда ће то побудити неке

сумње. У великој парници [...] више пута је безуспешно понуђена заклетва. Али оно што је гроф Харнонкур неколико пута пропустио, ја сам спреман да учиним. Изјављујем да сам вољан и под заклетвом потврдити да је ова чланска карта – моја.

Тиме ми је писац пружио прилику да бар малчице надокнадим ону грешку коју сам поменуо на почетку текста (а и да читаоцу прикажем с каквим оштрооким књижевним критичаром има посла), тако што ћу покушати да расплетем овај заостали умршени кончић: изнад рубрике „занимање” пише *члан*, а изнад рубрике „датум” – *клуба*. Дакле, члан клуба.

А деловођу Клуба љубитеља Варадијеве прозе молим да ме упише у чланство под редним бројем 000307 – мада је сигурно већ одавно издао карту под тим бројем и многе после ње. Па добро, прихватам било који број.